

Război hibrid prin „disinfo-tainment”: AI-ul pe post de armă electorală în Moldova

Autor: Mădălin Necșuțu, jurnalist

„În adresarea mea de Anul Nou, vă voi spune secretele politicii mele economice - de exemplu, cum să distrug cele mai de succes întreprinderi din țară în timp record! Dar abordarea mea în managementul situațiilor de criză? Iau o criză obișnuită și o transform într-un dezastru”, spunea președinta Maia Sandu într-un video devenit viral înainte cu câteva zile înaintea discursului său de Anul Nou la trecerea spre 2024. Mulți dintre internații din Republica Moldova nu au putut să facă diferența între ce înseamnă un video fals și mesajele video tradiționale ale șefei statului.

„Dragii mei proști, vai, moldoveni! [...] Despre călătoria mea în România – în general, îmi place să călătoresc. Doar nu mă voi afla în Moldova săracă. Acolo am primit premiul "Pentru valori europene". Deci, știu ce fac! Pe scurt: îi înlătur pe cei care vorbesc de rău despre mine, vă majorez prețurile ca să mă îmbogățesc!”, suna un alt mesaj postat pe 17 ianuarie care a devenit viral în special pe Telegram în care apărea înșelător președinta Maia Sandu.

Așa-numitele videouri *deep fake* în care protagoniștii seamănă aproape perfect cu personajele reale, iar vocea este aproape identică au devenit greu de deosebit față de cele reale față pentru cei mai puțini inițiați în avansările tehnologice privind inteligența artificială. Ceea ce în urmă cu circa 10 ani se putea vedea doar în filme din seria “Misiune Imposibilă”, în care actorul Tom Cruise personifica cu ajutorul unor măști fabricate diverși inamici ai săi, acum a devenit o realitate cotidiană cu ajutorul tehnologiei video manevrate de inteligența artificială.

Pe acest fundal, alegerile prezidențiale din toamna acestui an se vor purta sub spectrul unei noi amenințări privind dezinformarea făcută cu ajutorul inteligenței artificiale (AI). Mai precis, dezinformarea se va face prin lansarea unor clipuri video de tip *deep fake* (fals profund -n.r.) ce o vor personifica pe președinta Maia Sandu care face, în mod fals, diverse declarații dubioase sau în detrimentul său și al Republicii Moldova.

Totul este ambalat sub formă de divertisment și este redat publicului drept pamflet sub denumirea de „disinfo-tainment”, un joc de cuvinte în limba engleză care combină dezinformarea (disinfo) și „entertainment” (divertisment).

Aceasta metodă, pe cât se poate de realistă din punct de vedere tehnic, are rolul de a face consumarea acestor produse *deep fake* mai facil de către utilizatorul mai puțin avizat, care nu poate face deosebirea între imagini create în mod clasic cu ajutorul camerelor video și imaginile montate cu ajutorul inteligenței artificiale.

Totuși în aceste cazuri trebuie urmărite în special expresiile faciale - precum mișcarea buzelor, clipit nenatural al ochilor etc - pe care încă inteligența artificială nu le poate reproduce fidel. De asemenea, inserarea de glume și comentarii hazlii de către autori favorizează consumarea mai facilă a acestui tip de produse media.

În calitate de șefă a statului și de principală promotoare imagologică a mișcării politice pro-europene din Republica Moldova, Președinta Maia Sandu este principala țintă a defăimărilor. Șefa statului s-a arătat preocupată în repetate rânduri de folosirea inteligenței artificiale pentru dezinformare în Republica Moldova în special de Rusia ca parte a războiului hibrid pe care îl poartă împotriva Chișinăului.

Purtătorul de cuvânt pentru afaceri externe și politică de securitate a Uniunii Europene, Peter Stano, ne-a declarat că Moldova este în permanență vizată de interferența străină și manipularea informațiilor din Rusia.

„Credem că numărul unor astfel de incidente legate de folosirea AI pentru dezinformare va crește în 2024, mai ales având în vedere numărul de alegeri care vor avea loc în acest an. După cum știm din anii precedenți și așa cum am descris în rapoartele EUvsDisinfo, alegerile servesc adesea drept catalizator pentru un volum crescut de atacuri, dar și pentru implementarea de noi metode”, a declarat el.

Oficial european ne-a mai spus că printre principalele narațiuni rusești de dezinformare în Republica Moldova, responsabili europeni din Serviciul de Acțiune Externă au observat următoarele narațiuni false: Guvernul Republicii Moldova este o marionetă a SUA și a UE; Moldova va rămâne pentru totdeauna o țară candidată la UE; Rușii din Moldova sunt asupriți; UE și Occidentul înarmează Moldova; Moldova își pierde neutralitatea odată cu apropierea de NATO; NATO împinge Chișinăul să rezolve conflictul transnistrean prin forță; actualul guvern de la Chișinău folosește acoperirea integrării în UE pentru a-și promova propriile interese.

UE este mai prima entitate la nivel internațional care reglementează folosirea inteligenței artificiale. Comisarul european pentru Piață Internă, [Thierry Breton](#), a salutat o "reglementare istorică, o premieră mondială" pe data de 2 februarie 2024.

„Această *Lege AI* este o etapă fundamentală, care stabilește primele reguli de pe planetă asupra inteligenței artificiale, pentru a o face mai sigură și respectuoasă față de drepturile omului", a [anunțat președinția](#) belgiană a UE.

De asemenea, inteligența artificială generativă ce poate alcătui texte, sau folosi sunete sau imagini la cerere, regulile vor fi impuse tuturor pentru asigurarea calității datelor utilizate în stabilirea algoritmilor și pentru a verifica respectarea legislației europene privind drepturile de autor. Nu în ultimul rând, dezvoltatorii de inteligență artificială vor trebui să semnaleze faptul că sunetele, imaginile și textele produse de AI sunt artificiale.

Asistenta de cercetare al Laboratorului de cercetare criminalistică digitală al Consiliului Atlantic, Victoria Olari, ne-a declarat că fenomenul *deepfake-urilor* se vor intensifica anul acesta, deoarece s-a intrat în campanie electorală și testele au fost făcute deja încă de la alegerile locale precedente din noiembrie 2023.

„Au încercat să vadă cum o să reacționeze și publicul. Acum cei care folosesc tehnologia *deepfake* testează și tehnologie existentă care avansează foarte rapid. Noi, de exemplu, acum deja avem

deepfake-uri care pot fi generate cu un prompt text și nu mai trebuie să umbli mecanic la video pentru a edita deepfake-urile. Există riscul ca în următorul an să avanseze așa de mult că e greu să discerne între un video real și unul fals”, a explicat experta.

Ea a mai spus că scopul lor, în general, este să submineze încrederea în informații provenite din mass-media clasică și în democrație.

„Ei se folosesc cumva de publicul acesta care este mai sceptic, care nu crede nici în media și caută cumva un refugiu pe Telegram sau TikTok, rețele pe care le văd ca pe o sursă alternativă de informare”, a adăugat Victoria Olari.

Putin anunță investiții în inteligența artificială

Pe de cealaltă parte, Rusia a anunțat prin vocea liderului de la Kremlin, Vladimir Putin că va continua să dezvolte inteligența artificială și folosirea acesteia.

„Inteligența artificială este foarte importantă aici, trebuie să ne asigurăm că suntem competitivi în acest domeniu”, a spus Putin în [discursul](#) său anual către națiune din 29 februarie.

Comitetul de Informații al Ucrainei a precizat recent că Rusia va încerca să sporească efectul campaniilor de dezinformare să amplifice din Ucraina, dar nici Moldova nu va fi ocolită.

“Rusia a cheltuit aproape 250 de milioane de dolari pentru răspândirea sentimentului anti-ucrainean doar pe platforma Telegram. Bugetul total al operațiunii s-a ridicat la un astronomic de 1,5 miliarde de dolari. Aceasta este cea mai scumpă „acțiune” a serviciilor speciale rusești din istorie”, scrie [sursa](#) citată.

Întrebat, dacă din acest buget istoric pentru serviciile speciale ruse destinat dezinformării ca element al războiului hibrid, o parte va fi alocată și pentru Moldova, Victor Juc, directorul Institutului Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM, ne-a spus că răspunsul este cu siguranță afirmativ și că o parte din acest buget va fi direcționat spre Moldova.

„Rusia lui Putin și-a propus să restabilească fosta Uniune Sovietică și Republicii Moldova îi revine un rol important. Noi nu suntem în 1997 sau 2004, atunci când Rusia nu s-a opus extinderii NATO. Situația acum s-a schimbat, Rusia luptă pentru orice segment strategic pentru a-și extinde spațiul de influență”, a declarat Victor Juc.

Începuturile folosirii AI pentru dezinformare în Republica Moldova

Pe 5 noiembrie 2023, cu două zile înainte alegerilor locale și în context scoaterii în afara legii a Partidului Șansa, controlat de oligarhul fugar Ilan Șor, apărea primul videoclip *deep fake* realizat cu ajutorul inteligenței artificiale ce avea să consacre început unei noi ere în zona dezinformării în Republica Moldova.

În acest video, imaginea Maiei Sandu apărea reprodusă fidel și foarte convingător cu ajutorul inteligenței artificiale vorbea despre „situația dezastruoasă” din țară și „îngroparea democrației”.

Ea chema astfel electoratul să voteze candidatul Partidului „Renaștere”, un alt partid controlat de Ilan Șor, în timp ce pe fundalul sonor al clipului se aude imnul Partidului Șansa.

Video-ul *deep fake* a circulat pe platforma Facebook/META pentru mai multe zile, inclusiv ziua alegerilor locale din 5 noiembrie, iar postarea a fost una plătită cu circa 2.500 de euro de pagina „Moldova prietenoasă”. Video-ul a devenit viral rapid și a ajuns a circa un milion de privitori, aproape de jumătate din populația Republicii Moldova.

Chiar dacă a fost raportată, demontarea acestui fals a durat câteva zile și astfel Facebook nu a oprit-o de tot, iar video-ul deep fake-ul a continuat să ruleze pe platforma amintită, și a căpătat vizibilitate și pe Telegram și TikTok.

Un înalt reprezentant al META Suedia, care a dorit să rămână anonim, ne-a explicat faptul că META încearcă să implementeze mai nou un sistem de marcat a conținutului generat cu ajutorul inteligenței artificiale, tocmai pentru a semna că acel conținut a fost realizat în acest mod.

„Când vine vorba de deep fake-uri și cât de bine este folosit acest lucru în alegeri, pentru escrocherii, sau pentru o serie întreagă de alte domenii, la META avem niște reguli specifice în acest sens. Tu nu ai voie să pozezi în altcineva și să spui ceva care ar putea fi folosit într-un mod în care tu nu ai face-o. Deci sunt câteva lucruri. Suntem – este destul de rapid în dezvoltare”, a spus el.

Oficialul META ne-a explicat că în cazul dezinformărilor care contravin regulilor META, platforma aplică abordarea Eliminare - Reducere - Informare, dar a admis că unele există și narațiuni false care nu încalcă regulile META, iar aici platforma lucrează și cu diverși verificatori externi de informație din afara companiei.

Chiar dacă din punct de vedere politic, un astfel de video nu avea cum să schimbe soarta alegerilor locale din noiembrie 2023, totuși este un semn de luat în seamă pentru pregătirile care se fac în vederea alegerile prezidențiale din 2024.

Inteligența artificială va fi folosită ca armă de propagandă politică și dezinformare din partea unor actori locali sau externi și a influenței maligne pe arunce asupra proceselor democratice cum ar fi alegerile libere. Până în prezent, circa 10 astfel de videoclipuri au fost eliberare în spațiul informațional în circa trei luni de zile.

Experta ucraineană în dezinformare și comunicare strategică, Maria Avdeeva, ne-a precizat că trebuie să fim conștienți de faptul că, la un moment dat, Rusia o poate folosi astfel de tactici de folosire a inteligenței artificiale prin „disinfo-tainment” la scară mare.

„Aceste videoclipuri sunt mai întâi folosite ca satiră, glumă sau ca meme, dar toate acestea sunt un test. În primul rând, rușii testează acest lucru și îl fac să funcționeze. Apoi, atunci când au nevoie, vor folosi aceste tehnici. Acesta este motivul pentru care toate acestea sunt atât de amenințătoare astfel de tehnici, deoarece Rusia dezvoltă intens această nouă tehnologie”, a declarat ea.

Maria Advееva a exemplificat teoria sa prin scenariul în care Rusia ar ataca cibernetic masiv și ar pune la pământ toate sistemele informaționale ale Republicii Moldova, după care ar lansa video-uri *deepfake* cu oficiali ai Republicii Moldova transmițând mesaje false de panică pentru populație.

„Imaginați-vă că se întâmplă ceva critic și că există un atac asupra operatorului de telecomunicații, iar oamenii nu au acces la internet. Apoi, ei nu pot verifica informațiile. După aceea, Rusia poate folosi niște videoclipuri *deepfake* pentru a transmite diverse mesaje. Acesta este un scenariu real care ar putea fi văzut, deoarece rușii au dezvoltat deja instrumente pentru astfel de acțiuni,” a spus ea.

La rândul său, expertul media Victor Goțișan este de părere că anii electorali 2024 și 2025 vor fi perioade prolifice pentru propagarea falsurilor.

„Prin urmare, în curând vom intra într-un vârtej al dezinformării, dacă nu cumva am intrat deja. Nu este dificil să identificăm țintele dezinformării: în 2024, în contextul alegerilor prezidențiale, președinta Maia Sandu va fi una dintre principalele ținte. În contextul alegerilor parlamentare din 2025, PAS și implicit integrarea europeană vor fi principale ținte ale dezinformării”, crede el.

Victor Goțișan vede *deepfake-urile* ca principala armă a celor care vor să dezinformeze, dat fiind că acestea sunt mai sofisticate și mai subtile, având un impact mai puternic, iar una dintre metode ar fi o campanie profilactică care să informeze populația despre acest tip foarte convingător de dezinformare cu ajutorul inteligenței artificiale.

„De asemenea, combaterea lor necesită mai mult efort, timp și resurse. Ce putem face în această situație? Ar trebui să ne mobilizăm cu toții - jurnaliști, experți, instituții media etc. - pentru a contracara dezinformarea și *deepfake-urile* încă de la început, înainte ca acestea să fie rostogolite prin diverse canale și să prindă rădăcini”, mai spune el.

Mecanismul din spatele dezinformării cu ajutorul inteligenței artificiale

Specialistul în IT și rețele sociale, Dumitru Cecîrlan, ne-a explicat care este mecanismul observat de el din spatele acestor dezinformări. Inițial, cei care răspândesc astfel de dezinformări politice cu ajutorul inteligenței artificiale își procură un cont business pe Facebook care are mai multe opțiuni și care este un cont mai avansat.

„În ChatGPT, precum și în inteligență artificială sunt opțiuni sau oportunități că dintr-o frază dintr-un text, el poate să-ți formeze un întreg video. Recent, a fost lansată aplicația SORA, realizată de ChatGPT. Folosind inteligența artificială, tu poți întreba ChatGPT sau alte aplicații cum poți dezinforma la nivelul maselor de oameni pe un anumit teritoriu sau într-o anumită perioadă”, a declarat expertul.

El a explicat că acest lucru este făcut la modul cel mai simplu. Cei care vor să manipuleze opinia publică intră pe Facebook, crează un profil, pagină sau grup, de exemplu în țări precum Thailanda sau Bangladesh și acolo încarcă din timp acest conținut de falsuri care țintește anumite grupuri electorale cu anumite preferințe politice, precum cei din nordul Republicii Moldova, sau UTA găgăuză, sau celor care optează pentru Ilan Șor sau Irina Vlah.

Pe astfel de grupuri create, cei care se ocupă de manipulări vor pune cu mult timp înainte mesaje cu tentă electorală pe care le vor răspândi în momentul oportun.

„De exemplu, pun mesaje care spun că odată cu referendumul de integrare în UE ce va avea loc odată cu prezidențiale, vor fi aprobate în Republica Moldova căsătoriile între persoane de același sex. Apoi ei plasează astfel de mesaje în grupuri-țintă de tipul grupurilor de vânzări”.

„După care, de pe acest cont fals care are în denumire cuvântul-cheie Maia Sandu, plasează astfel de mesaje în aceste de grupuri. Apoi în grup respectiv plasează la o anumită dată și un video fals creat cu ajutorul inteligenței artificiale unde Maia Sandu, de exemplu spune o astfel de chestiuni legată de astfel de căsătorii”, explică Dumitru Cecîrlan.

Astfel, cu mult timp înaintea perioadei legale de desfășurare a campaniei electorale, ei fac și programează astfel de video-uri pe care le eliberează la momentul oportun.

„Sute de pagini cu sute de mesaje de acest tip sunt eliberate pe toate aceste grupuri. Evident că ei cu 1.000 de mesaje de acest gen au o arie de acoperire mare și țintesc astfel de grupuri mari”, a adăugat expertul.

Dacă pentru Facebook se poate face atenționare asupra unor astfel de practici și mesaje, lucrurile stau diferit la Telegram, rețea socială care nu moderează astfel de conținut fals pentru Republica Moldova.

Falsurile cu ajutorul inteligenței artificiale sunt create, de regulă, pe canalul de [Telegram](#) „Sandu Oficial”. De aici, acestea sunt răspândite rapid pe canalele de Telegram care se ocupă regulat cu dezinformare, inclusiv prin această metodă a „disinfo-tainmentul” în care sunt plasate video-uri hilare.

Canalul „Sandu Oficial” a fost creat pe 27 decembrie 2023, iar a doua zi a fost plasat cel de-a doilea video făcut cu ajutorul inteligenței artificiale realizat în limba rusă în care o persoană ce o personifică pe președinta Maia Sandu vorbește în limba rusă și parodiază nivelul de trai al moldovenilor care va avea de suferit în 2024.

Ulterior, video-ul fals a fost distribuit concomitent pe deputatului PSRM Bogdan Țîrdea, „[Богдан Цырдя](#)” și canale „[Мамалыга и Токана](#)”, „[Молдавский пистон](#)” și „[Салут Молдова!](#)”. Toate acestea canale de [Telegram](#), dar și multe altele, fac parte din lanțul de distribuție a propagandei ruse și a falsurilor lansate prin dezinformare de Moscova.

De asemenea [Digital Forensic Research Lab](#)¹ (DFRLab), o unitate de analiză a dezinformării din cadrul Atlantic Council, a descoperit că agenții pro-ruși de dezinformare au cerut celebrităților de la Hollywood să înregistreze videoclipuri - aparent citând dintr-un scenariu pe care probabil nu-l înțelegeau - în care să ceară înlăturarea Maiei Sandu. Ulterior, aceste videoclipuri au fost partajate foarte intens pe TikTok și Telegram.

Lipsa unei legislații sau reglementări pe online

¹ <https://dfrlab.org/2024/02/15/us-celebrities-unwittingly-recruited-to-undermine-moldovas-president/>

Republica Moldova nu are încă o legislație care să permită sancționarea falsurilor, cu atât mai mult a *deepfake-urilor*. În mai 2023, președinta Maia Sandu a anunțat formarea Centrului Național de Apărare Informațională și Combatere a Propagandei care la un an de la anunț încă nu funcționează efectiv. Totul în contextul a doi ani deja de război la granițele Republicii Moldova, unde se înregistrează o recrudescență a invaziei militare ruse în Ucraina.

Președinta Maia Sandu a avertizat în repetate rânduri că inteligența artificială folosită în scopuri de dezinformare ca unul dintre cele mai mari pericole în viitoarele campanii electorale.

„În contextul războiului hibrid împotriva Moldovei și a conducerii sale democratice, imaginea șefului statului a fost folosită prin falsificarea imaginii și a sunetului. Scopul acestor imagini false este de a crea neîncredere și dezbinare în societate, în consecință, de a slăbi instituțiile democratice din Moldova”, a precizat Administrația Prezidențială la finele anului trecut, după eliberarea în spațiul public a unui nou video *deepfake* ce a avut-o ca protagonistă pe șefa statului.

Directoarea think tank-ului de la București - Experts for Security and Global Affairs (ESGA), Angela Grămadă ne-a declarat că majoritatea noilor tehnologii, care apar la un moment dat pe piață, au drept obiectiv inițial să satisfacă niște nevoi, doar că obiectivele lor nu sunt întotdeauna nobile.

„Nimerind în mâinile persoanelor nepotrivite, acestea devin instrumente care sunt folosite inclusiv împotriva oamenilor. Inteligența artificială nu este o excepție și deja ne dăm foarte bine seama despre acest lucru [...] Am văzut acele materiale video în care este utilizată ilegal fața președintei Maia Sandu. Nu știu ce m-a impresionat mai mult: faptul că a fost de o calitate foarte proastă sau faptul că autorii nu au fost sancționați?”, a spus Angela Grămadă.

În prezent, Moldova nu are încă o lege care să legifereze conținut online, iar dezbaterile se duc între a opri manipularea și propaganda versus cenzură. Totuși lipsa unor acțiuni pe zona de online, mai ales în timp de război, poate avea efecte devastatoare privind populația și expunere ei la propaganda unor actori maligni din exterior.

„Pentru mine este importantă această parte de sancțiune. Dacă ea va fi omisă, atunci inteligența artificială va deveni parte a instrumentarului folosit împotriva societății per ansamblu, nu în beneficiul său”, a mai spus ea.

Experta a opinat că, în acest caz, inteligența artificială va deveni foarte periculoasă pentru că se va multiplica tentația de a atinge obiective fără a mai ține cont de prejudiciile iremediabile pe care le poate aduce un asemenea fapt.

„Nu ne referim aici la folosirea unor detalii personale, precum față sau voce, ne referim aici la transmiterea unor mesaje false și a în consecință la daune pe termen lung pentru buna reputație a persoanei implicate fără voia ei în asemenea forme de promovare a dezinformării,” a completat Angela Grămadă.

În plin război în țara vecină, clasa politică de la Chișinău încă nu găsește soluții la această amenințare extrem de mare în scopul reglementării mediului online și stoparea propagandei ruse care s-a mutat de pe media clase în rețele de socializare din online.

„Eu cred că atacurile hibride și dezinformarea desigur vor lua amploare pentru că în cazul acesta pentru Rusia și tot ce înseamnă Rusia ca stat agresor și care comite crime în Ucraina miza este să distrugă pe cât se poate și prin orice mijloace să încerce să știrbească orientarea noastră europeană”, admite deputata PAS, Liliana Nicolaescu-Onofrei, șefa Comisiei Cultură, Educație, Cercetare, Tineret, Sport și Mass-media.

Pe de altă parte, Serviciul de Informații și Securitate (SIS) [ne-a precizat](#) că fenomenul folosirii inteligenței artificiale cu scopuri maligne este în plină ascensiune, mai ales pe fondul alegerilor care vor avea loc în acest an în întreaga lume.

„Este imperativă elaborarea unui cadru normativ ce vizează reglementarea conținutului generat de IA (aspect problematizat și la nivel UE), în vederea depistării și prevenirii distribuirii în spațiul informațional a conținutului malign”, a transmis SIS.

Până la implementarea legală a unor mecanisme clare care să reglementeze folosirea inteligenței artificiale în Republica Moldova, instituția se folosește de actuala legislație ce vizează securitatea națională, mai precis [Legea 136/2023](#).

„Atât alegerile prezidențiale din Republica Moldova, cât și referendumul anunțat vor fi ținte ale actorilor cibernetici, cu scopul de a perturba procesele democratice și a ancora țara în spațiul de influență al unor state”, concluzionează SIS.

Notă de limitare a responsabilității

Acest articol este publicat în cadrul proiectului „Construirea comunicării strategice pentru combaterea dezinformării rusești în Moldova”, implementat de „Expert-Grup” în parteneriat cu Centrul de Studii Europa de Est, cu sprijin financiar din partea Ministerului Afacerilor Externe al Lituaniei. Autorul este singurul responsabil pentru informațiile furnizate în articol.